

PROSTORSKE ANALIZE SLOVENSKE LITERARNE ZGODOVINE

mag. Jerneja Fridl

Geografski inštitut Antona Melika, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti
jerneja@zrc-sazu.si

dr. Marko Juvan

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti
mjuvan@zrc-sazu.si

Jaka Ortar

Geografski inštitut Antona Melika, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti
jaka.ortar@zrc-sazu.si

UDK: 91(497.4):821.163.6«1780/1940«

IZVLEČEK

Prostorske analize slovenske literarne zgodovine

Osvetliti želimo raziskave v okviru projekta *Prostor slovenske literarne kulture: literarna zgodovina in prostorska analiza z GIS*. Cilj projekta, prvega te vrste na Slovenskem, je opredeliti ključne probleme in izzive interdisciplinarnega sodelovanja med literarno vedo in geografijo ter preučiti možnosti za nadaljnji razvoj GIS-humanistike na Slovenskem. Osredotočili smo se na podatke o pomembnejših literarnih akterjih, razvoju literarnih medijev in institucij, na kraje v slovenskih zgodovinskih romanih in spominska obeležja, povezana s književnostjo. V projektu smo se omejili na obdobje med letoma 1780, ko so natisnjena prva leposlovna dela v slovenščini, in 1940, skorajšnjim začetkom druge svetovne vojne. Originalne podatke smo uredili v relacijski bazi in jih analizirali z različnimi statističnimi in GIS metodami.

KLJUČNE BESEDE

geografija, literarna kultura, literarna zgodovina, geografski informacijski sistem, prostorska analiza, tematska kartografija

ABSTRACT

The Spatial Analyses of Slovenian Literary Culture

This article presents the studies that were carried out as part of the project »Prostor slovenske literarne kulture: literarna zgodovina in prostorska analiza z GIS« (The Space of Slovenian Literary Culture: Literary History and Spatial GIS-Analysis). The goal of this project, the first of its kind in Slovenia, is to define the key issues and challenges of interdisciplinary cooperation between literary studies and geography, and to study opportunities for the further development of GIS-humanities in Slovenia. The focus was on prominent literary actors, the development of the media and institutions, places mentioned in Slovenian historical novels, and memorials connected with literature. The project covered the period between 1780, when the first works of fiction appeared in Slovenian, and 1940, which marks the imminent start of the Second World War. Original data were organized into a relational database and analyzed using various statistical and GIS methods.

KEY WORDS

geography, literary culture, literary history, geographic information system, spatial analysis, thematic cartography

1 Uvod

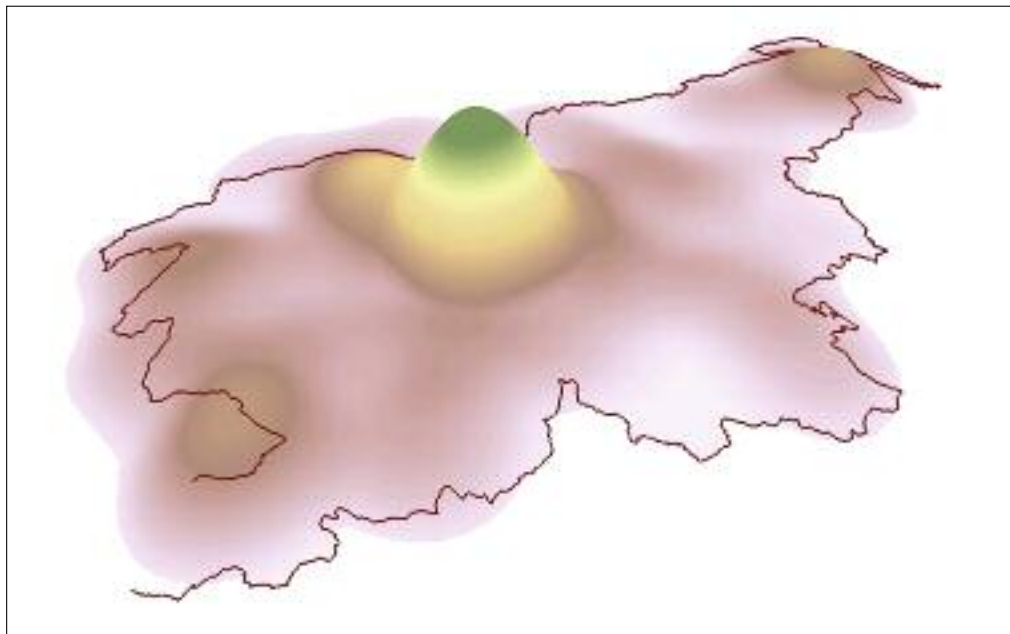
Z vidika sodobnih raziskovalnih metod razumemo literaturo kot sestav, v katerem so besedila kot prvine diskurza neločljivo povezana z dejavnostmi, akterji, mediji, proizvodi in institucijami posebnega polja (Juvan 2006; Perenič 2013). Označujemo ga z izrazom »literarna kultura«. Ta se je v slovenščini začela oblikovati v času evropskih narodnih preporodov, v svoji diferenciranosti pa se je razvila do prve polovice 20. stoletja. V osemdesetih letih 20. stoletja je s »prostorskim obratom« (angl. *spatial turn*) metodološka samorefleksija humanističnih in družboslovnih ved začela prepoznavati prostor kot razlagalni ključ za razumevanje zgodovine, družbe in kulture (Juvan 2013; Terian 2013). V zadnjih dveh desetletjih so svoj prostorski obrat doživele tudi raziskave literarne kulture, ki sta jih zaznamovala vpliv geografije in razvoj geografskih informacijskih sistemov. Prostore, v katerih literatura živi, in prostore, ki jih književna besedila upodabljajo, vse pogosteje preučujejo v povezavi z geografskim prostorom. Pri nas so tovrstni pristopi sicer še vedno redki (Hladnik in Fridl 2012; Perenič 2014, Juvan 2013), v svetu pa so vse bolj uveljavljeni (Crang 1998; Piatti 2008; Bodenhamer 2010). Zavest o pomenu kategorije prostora kot plodnega izhodišča za razlage književnosti nas je poleg nekaterih uspešnih tujih zgledov vodila k prijavi triletnega temeljnega raziskovalnega projekta Prostor slovenske literarne kulture: literarna zgodovina in prostorska analiza z geografskim informacijskim sistemom, ki ga od leta 2012 financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Projekt je zasnovan na predpostavki, da družbeno-geografski prostor neposredno ne določa razvoja slovenske literature, njenih medijev in življenja, vsekakor pa posredno vpliva nanj. Po drugi strani tudi literatura – s svojim diskurzom, praksami in institucijami – vpliva na dojemanje in strukturiranje tega prostora, kakor tudi na njegovo povezanost s širšo regijo, Evropo in svetom.

2 Vloga tematskih zemljevidov pri kartiranju in interpretiranju literarnih vsebin

Skozi celo 20. stoletje so tematske zemljevide v literarni geografiji uporabljali predvsem kot pripomočke za ponazoritev življenjskih prostorov književnikov ali dogajališč romanov. V Evropi so zametki »literarnih« zemljevidov nastali že v drugi polovici 19. stoletja, ko sta Baedeker in Murray v turistične vodnike vključila lokacije Dickensovega junaka Davida Copperfielda ali predlagala potovanja po sledih Byronovega Don Juana. V prvi polovici 20. stoletja so sledili številni literarni atlasi, na primer *Deutscher Literaturatlas* (Nagel 1907), *A Literary and Historical Map of Europe* (Bartholomew 1910), *Literaturgeschichte der deutschen Stämme und Landschaften* (Nadler 1912–1928), *Deutscher Kulturatlas* (Lüdtke in Mackensen 1928–1938), v katerih so na zemljevidih prikazovali v glavnem lokacije iz življenja književnikov. Novejši literarni atlasi se zgledujejo predvsem po nemškem tematskem atlasu *Dtv-Atlas zur deutschen Literatur* (Schlosser 1983).

Z zemljevidi kot analitičnimi orodji, s katerimi se lahko literarna veda približa idealom sodobnih prostorskih raziskav, se je v večjem obsegu začel ukvarjati Moretti (2005). Kartiral je prostore, predstavljene v literarnih besedilih, pa tudi prostore, v katerih je literatura živela in se razvijala. Kvantitativni in prostorski podatki tako niso le ponazoritev vnaprej danih literarnozgodovinskih ugotovitev, temveč sredstvo, prek katerega literarna veda šele ugotavlja zakonitosti literarnih procesov. Ne zanimajo pa se samo literarni zgodovinarji za geografijo, temveč tudi geografi za spoznanja literarne in drugih humanističnih ved. Slovenski geografi so se v zadnjem času začeli ukvarjati z družbenim oziroma individualnim doživljanjem okolja in pokrajine; pri tem se je za upoštevanja vreden vir izkazala tudi književnost. S teorijo prostora in prostorskosti se je ukvarjal geograf in filozof Matej Vranješ (2002). Blaž Komac je preučeval družbeni spomin na naravne nesreče (Komac 2009), Mimi Urbanc (2008, 2008b) pa je z analizo literarnih besedil preučevala doživljanje pokrajine.

Slika 1: 3-razsežnostni sintezni zemljevid gostote rojstev 323 književnikov, zajetih v analizo. Tu se je zelo ustrezno izkazala uporaba funkcije »jedrne gostote« (angl. kernel density) s celicami velikosti 100 krat 100 m.

Pri zastavljenem projektu smo nadgradili delo naših predhodnikov in izkoristili prednosti GIS-ov, ki omogočajo umeščanje, povezovanje, analiziranje ter predstavljanje prostorsko opredeljenih literarnih podatkov v obliki sinteznih zemljevidov (slika 1).

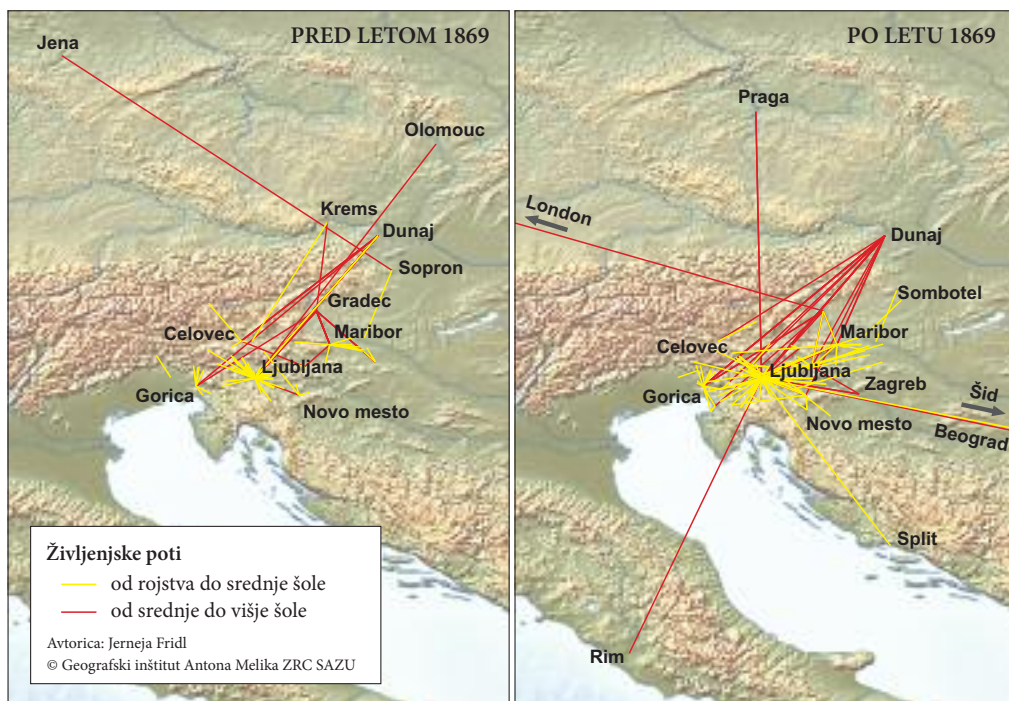
3 Temeljna izhodišča za literarno-prostorske raziskave slovenskega etničnega prostora

Pri načrtovanju projekta smo izhajali iz predpostavke, da je prostor slovenske literarne kulture večslojen in raznorodn: umeščen je v preplet naravno-fizično danega in družbeno-kulturno proizvedenega prostora, ki pa ga opomenjajo tudi literarno zamišljeni prostori, predstavljeni v literarnih delih. Ker je namen projekta poiskati najprimernejše metode za prostorske analize literarnih danosti in ne zbrati vseh razpoložljivih podatkov, smo posamezne prvine literarne kulture (osebnosti, medije, institucije, spominska obeležja in dogajališča zgodovinskih romanov) obravnavali le na podlagi izbranih manjših vzorcev.

Časovno smo se omejili na obdobje med letoma 1780 in 1940, to je od začetkov umetne, estetske-mu dojemaju namenjene literature v slovenščini, do druge svetovne vojne, pred katero je slovenska literarna kultura dosegla polno institucionalno in medijsko razvitost. Tako so bili upoštevanji književniki, ki so se rodili po letu 1720 in umrli do leta 1950.

Prostorsko so bili v analizo zajeti akterji, rojeni ali živeči na slovenskem etničnem ozemlju, to je ozemlju današnje Republike Slovenije in njenega zamejstva; upoštevanji so bili tudi kraji na vseh celinah, kamor je slovenske pisatelje, kritike, urednike in druge zanesla pot, kot je delno prikazano na sliki 2.

Ker je v preučevanem obdobju slovensko etnično ozemlje pripadalo različnim državnim tvorbam (avstrijski in avstro-ogrski monarhiji, Beneški republiki, Ilirskim provincam, Kraljevina SHS in

Slika 2: Poti šolanja izbranih književnikov pred letom 1869 in po njem, ko je liberalnejša šolska zakonodaja poddržavila šole in uvedla obvezno osnovno šolanje.

Kraljevini Jugoslaviji), smo si prizadevali od zgodovinarjev dobiti podatkovne sloje z natančnejšimi upravnimi razmejitvami. Ker za vsa obdobja ti ne obstajajo in bi njihova priprava zahtevala dodatne zgodovinske raziskave, smo se bolj posvetili tudi bližnjim italijanskim, avstrijskim, madžarskim in južnoslovanskim urbanim središčem, kamor so gravitirali slovenski pisatelji, kritiki, uredniki in drugi književniki.

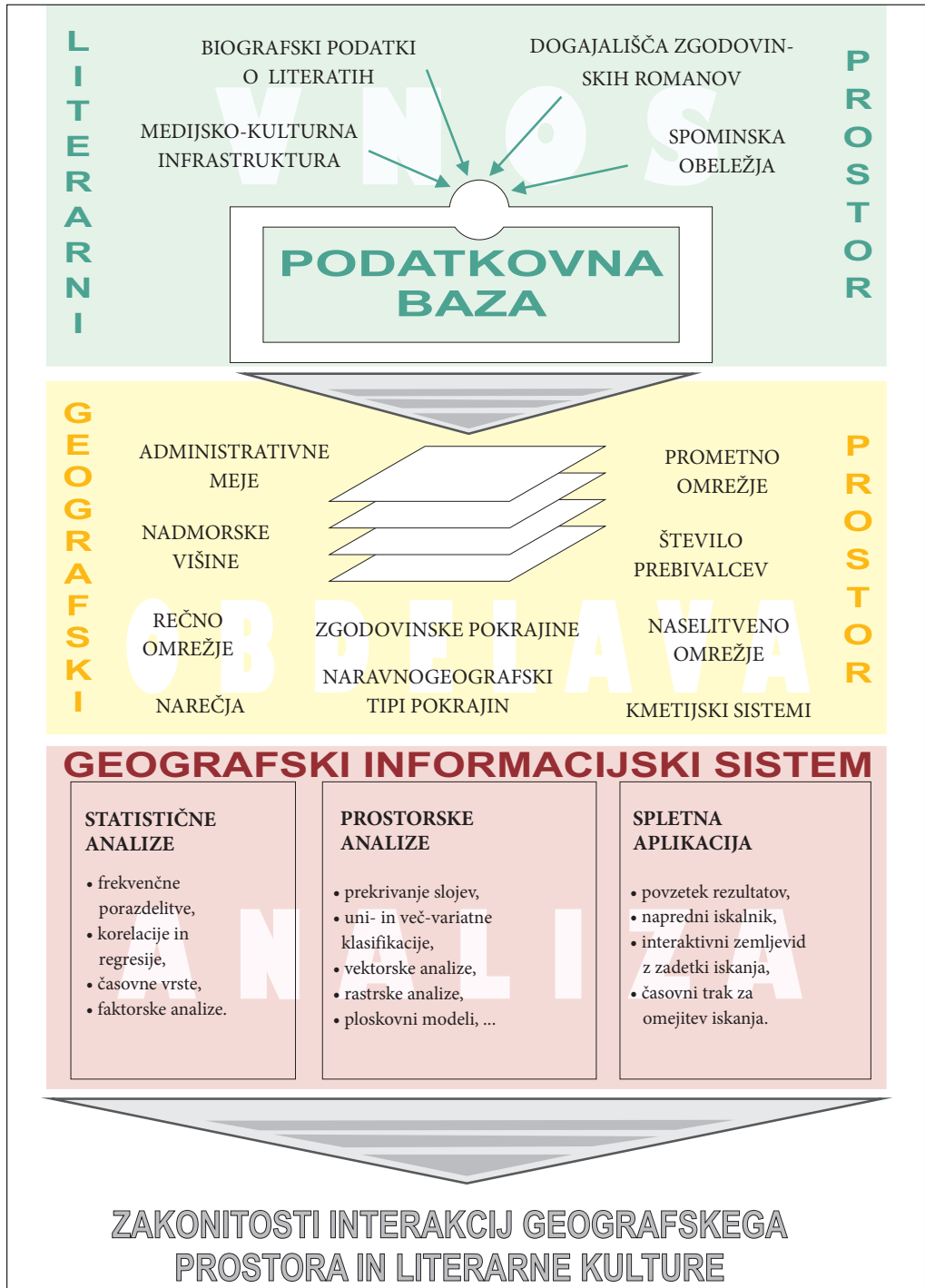
4 Metodološki pristop k zastavljeni raziskavi

V Sloveniji je pričujoči projekt prvi, ki se je osredotočil na uporabnost GIS-ov pri ugotavljanju vloge geografskih dejavnikov pri umeščanju, oblikovanju in zgodovinskem razvoju literarne kulture. Zato raziskave ni bilo mogoče graditi na preizkušenih metodoloških smernicah, temveč smo pristop dograjevali glede na individualne izkušnje sodelujočih raziskovalcev obeh ved. Metodološko izvedbo shematsko prikazuje slika 3.

4.1 Ključne prvine literarnega prostora

Največ časa je vzel prvi korak, namenjen določitvi atributnih podatkov za posamezne objekte literarnega prostora, zbiranju in vnosu podatkov ter njihovemu revidiranju. V Excelove preglednice so člani projektne skupine ter študentke in študenti Oddelka za slovenistiko na Filozofski fakulteti Univerze

Slika 3: Shematski prikaz metodološke izvedbe interakcije geografskega prostora in literarne kulture. ►

v Ljubljani pod mentorstvom in nadzorom Urške Perenič vnesli štiri vrste literarnozgodovinskih podatkov in njihovih lokacij (slika 3):

- **o biografijah književnikov:** pisatelj, kritikov in esejistov, urednikov, literarnih zgodovinarjev, kulturnih mecenov, založnikov in drugih akterjev literarne kulture (na primer rojstni kraji, kraji šolanja, službovanja, pisateljskega udejstvovanja in smrti);
- **o razmestitvi medijsko-kulturne infrastrukture:** časopisih, literarnih in kulturnih revijah, tiskarnah in založbah, čitalnicah in kulturno-umetniških društvih, gledališčih in narodnih domovih;
- **o literarno predstavljenih prostorih:** geografsko določljivih dogajališčih slovenskega zgodovinskega romana in
- **o prostorskem omrežju spominskih obeležjih:** celopostavnih javnih kipih avtorjev, doprskih javnih kipih avtorjev, javnih kipih literarnih junakov, poimenovanju lokacij, poimenovanju ustanov, spominskih poteh in spominskih objektih.

Podatke smo zajemali predvsem iz leksikonskih in enciklopedičnih del (Slovenski biografski leksikon, Enciklopedija Slovenije, Primorski slovenski biografski leksikon, Wikipedia), literarnozgodovinskih sintez (Slodnjak, Pogačnik in Zadavec), opomb k Zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev, vodnikov po literarnozgodovinskih ekskurzijah in krajevnih zbornikih.

V raziskavo je bilo zajetih 323 osebnosti, 97 periodičnih tiskov, 40 tiskarn in založb, 58 čitalnic, 26 gledališč in narodnih domov, 48 zgodovinskih romanov oziroma povesti in 1676 spominskih obeležij, povezanih s književniki in književnostjo.

Ker smo želeli podatke urediti enoznačno, smo vse vnose povezali v relacijskem podatkovnem modelu (slika 4). Obstoječe podatke smo smiselno združili v 17 entitetnih tipov in jih med seboj povezali s sedmimi primarnimi ključi (identifikacijska številka osebe, identifikacijska številka medija, identifikacijska številka ustanove, identifikacijska številka romana, identifikacijska številka spomenika, vrsta dogodka, identifikacijska številka lokacije, ki se nanaša na koordinate objektov, in koda naselja, ki opredeljuje koordinate naselij). S tem smo se izognili nezaželenemu podvajanju podatkov, ki povečuje stroške vzdrževanja podatkovne baze in možnosti napak.

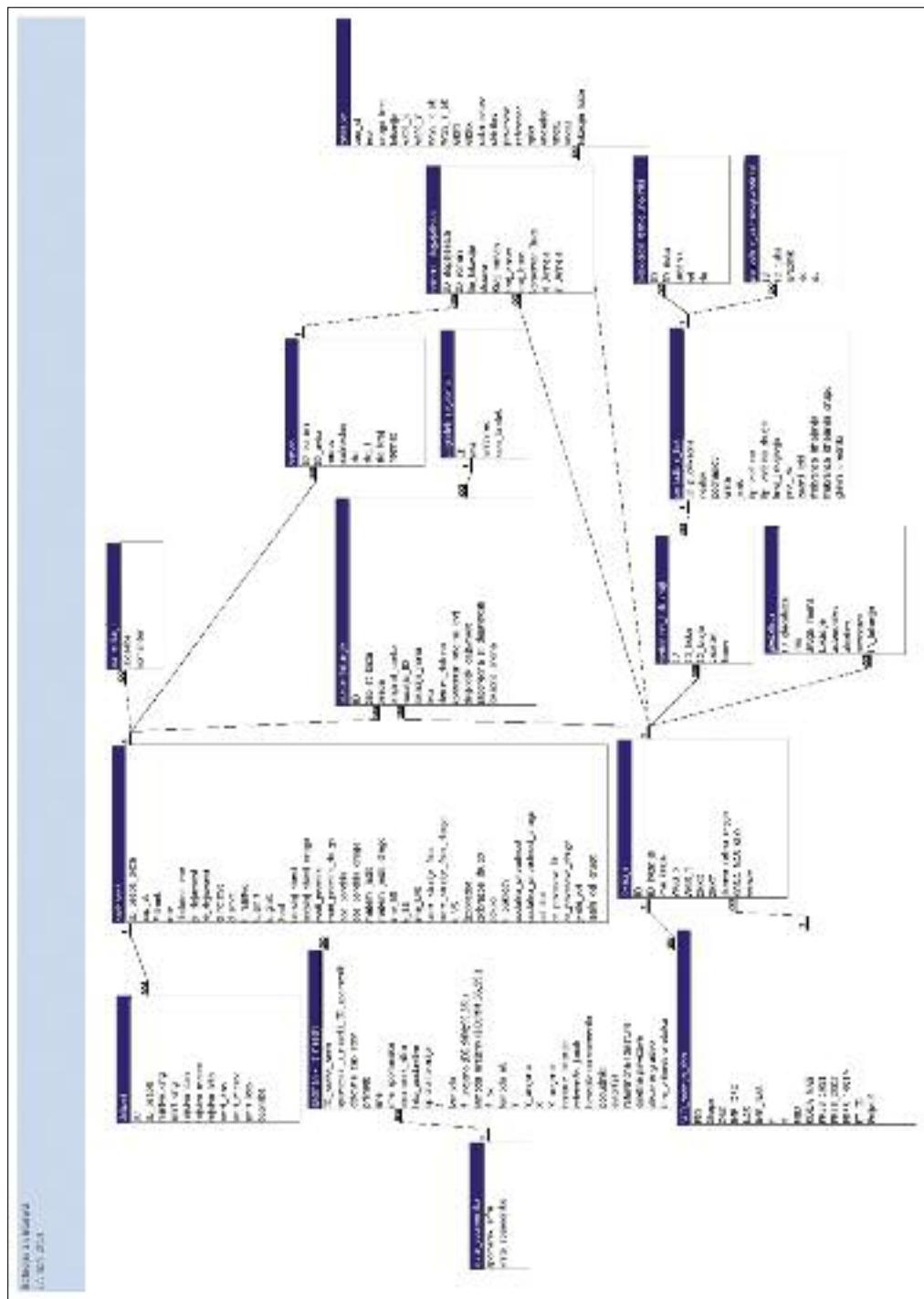
4.2 Ključne prvine geografskega prostora

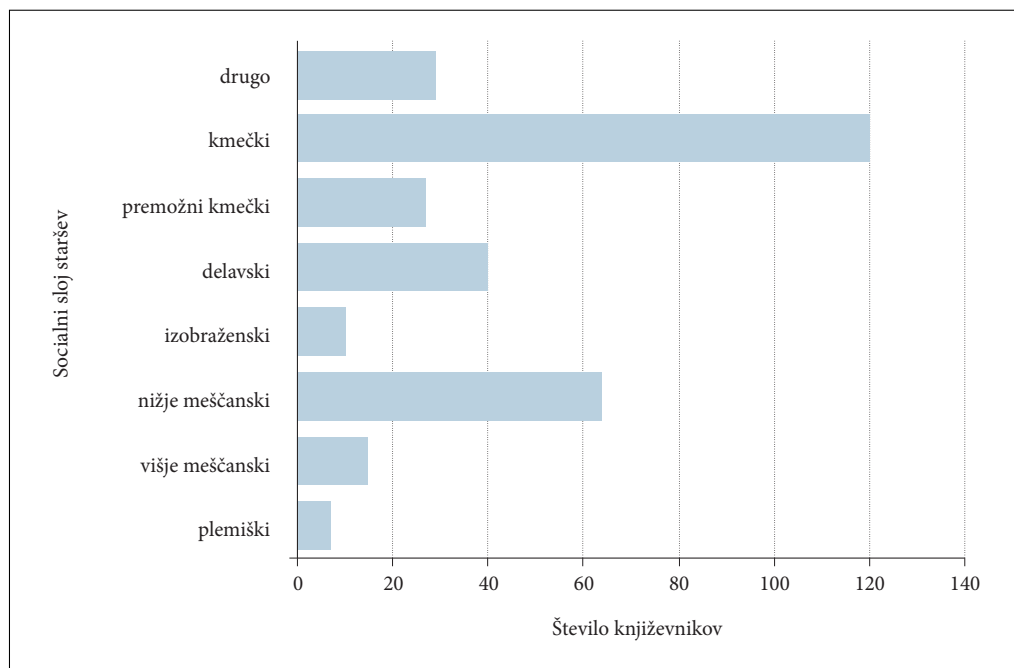
Kot dokazujejo nekateri raziskovalci na področju humanistične in literarne geografije (Soja 1989; Piatti 2008), je nujno upoštevati soodvisnost med geografskimi in literarnimi prostori. Ob zavedanju tega dejstva smo v raziskavo vključili geografske dejavnike, ki po naših predvidevanjih posredno vplivajo na razvoj, položaj, strukturo ter žarišča slovenske literarne kulture med letoma 1780 in 1940 ter imamo za njih na razpolago zadovoljive prostorske in številčne podatke. V večjem obsegu so bili to podatkovni sloji, ki smo jih prvič pripravili za zemljevide Geografskega atlasa Slovenije (Fridl 1998). Izmed 106 tematskih zemljevidov smo za namene raziskave uporabili naslednje podatke: nadmorske višine, naravnogeografske tipe pokrajin, zgodovinske regije leta 1914, upravno razdelitev leta 1941, omrežje naselij, železniško omrežje z obdobji izgradnje, glavno cestno omrežje, glavno rečno omrežje, število prebivalcev ob popisih 1869, 1880, 1890, 1900, 1910, 1931 in 1948, kmetijske sisteme leta 1929 in slovenska narečja. Obstaja še vrsta možnosti, ki bi jih lahko upoštevali, vendar smo v projektu želeli več pozornosti nameniti testiranju različnih GIS metod in ne dopolnjevanju manjkajočih prostorskih podatkov.

4.3 Analize interakcij geografskega prostora in literarne kulture

Zbrani in v ustrezni obliki pripravljeni podatki omogočajo številne možnosti statističnih in prostorskih analiz, s katerimi želimo dokazati statistično značilne interakcije med etnično slovenskim geografskim prostorom in slovensko literarno kulturo v različnih razvojnih fazah in družbeno-državnih ureditvah.

Slika 4: Struktura relacijske podatkovne baze literarnega prostora. ►

Slika 5: Ena od predstavitev frekvenčnih vrednosti književnikov glede na socialni položaj njihovih staršev.

V času priprave pričujočega prispevka smo v večjem obsegu že zaključili statistične analize, med katerimi zaradi vrste podatkov prevladujejo frekvenčne porazdelitve (slika 5). V primeru iskanja odvisnosti med dvema spremenljivkama smo najpogosteje uporabili razsevne grafikone. Zaradi množice časovno opredeljenih dogodkov, na primer datum rojstva in smrti avtorja, leto izida prvenca, leto začetka delovanja ali ukinitve gledališča in podobno, smo uporabili tudi statistične metode časovnih vrst in ugotavljali dinamiko pojavov.

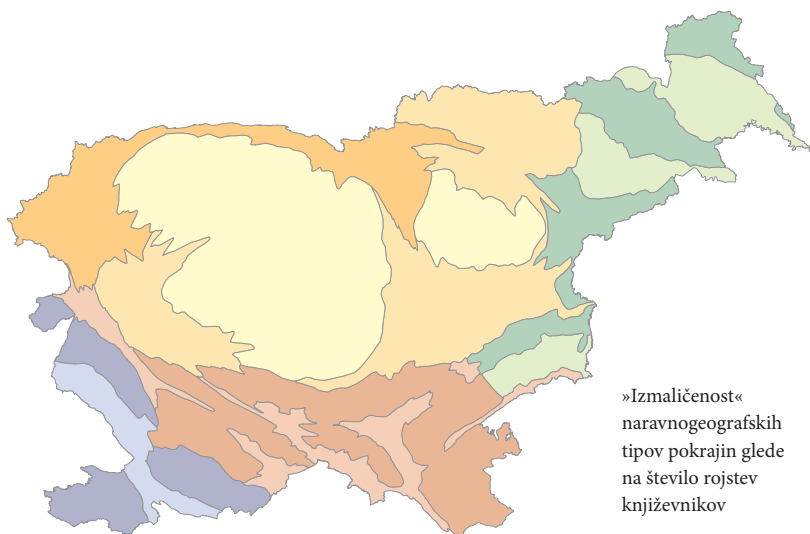
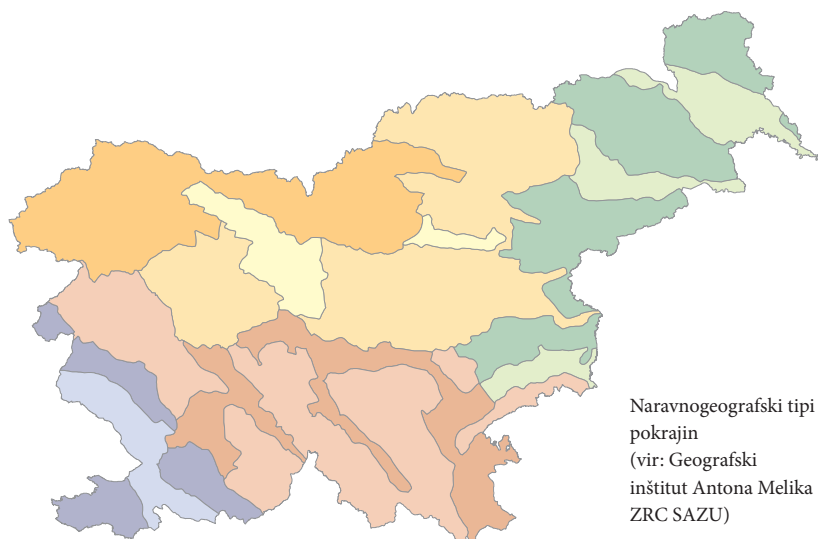
Pri doslejšnjih prostorskih analizah smo do rezultatov prišli z več alternativnimi metodami. Kate-ro pot smo izbrali, je bilo odvisno od problema, od razpoložljivih podatkov, pa tudi od osebnih prioritet in poznavanja možnosti, ki jih ponujajo tovrstni programi. Naša najpogosteje uporabljena prostorska analiza je bila prekrivanje vektorskih podatkovnih slojev. Pri tem dobi vsaka točka, linija ali območje v novem podatkovnem sloju attribute iz obeh izvornih podatkovnih slojev (Drobne 2014).

Med pogosteje uporabljenimi operacijami naj omenimo še:

- določanje razredov: univariatne klasifikacije, ki temeljijo na eni številčni ali opisni spremenljivki, ali več-variantne klasifikacije, ki temeljijo na več spremenljivkah in preučevanju njihove medsebojne odvisnosti,
- računanje razdalj iz koordinat krajev, ki predstavljajo mejnike na življenjskih poteh avtorjev, in določitev dolžin življenjskih poti posameznikov,
- določanje gostot kot povezav med diskretnimi objekti in zveznimi polji, na primer rojstev ali smrti književnikov (slika 1), gostot prebivalcev v različnih časovnih obdobjih in podobno,
- določanje vplivnih območij kulturnih in upravnih središč,
- mrežne analize za ugotavljanje selitvenih tokov glede na strukturo prometnega omrežja, razdaljo in čas potovanja,

Slika 6: Anamorfozni kartogram števila rojstev književnikov po posameznih naravnogeografskih tipih pokrajin. ►

Tip pokrajine	Dejanska površina v km ²	Izmaličena površina v km ²	Razlika	Tip pokrajine	Dejanska površina v km ²	Izmaličena površina v km ²	Razlika
alpska gorovja	3061,77	2013,61	-1048,17	dinarska podolja in ravniki	1896,93	2812,89	915,96
alpska hribovja	4659,97	3974,02	-685,95	dinarske planote	3809,32	1182,30	-2627,03
alpske ravnine	819,21	5191,81	4372,61	sredozemska gričevja	1061,02	1236,60	175,58
panonska gričevja	2994,52	1828,04	-1166,48	sredozemske planote	673,27	548,14	-125,13
panonske ravnine	1297,00	1622,99	325,99	SKUPAJ	20.273,00	20.410,39	

- ploskovne analize za določanje značilnosti površja, na primer nadmorske višine in posredno naravnogeografski tipi pokrajin,
- območja zgoščanj socialnih omrežij literarnih akterjev in medijev,
- statistične ali koropletnne metode za izdelavo kartogramov (slika 6).

Težava prikazov s kartogrami je nenamerno poudarjanje prostorskih enot z večjo ploščino ne glede na vrednost pojava. Človeško oko in um namreč zaznavata telesa predvsem na podlagi njihove ploščine (Cauvin in Schneider 1989). Sodobni programi omogočajo tudi boljšo možnost prikaza kvantitativnih podatkov, in sicer z namerno deformacijo kartografske projekcije. Ta tip kartogramov imenujemo anamorfoze (Sluga 2003, 78) ali anamorfozni (izmaličeni) kartogrami.

Širša javnost lahko do rezultatov projekta dostopa na spletu, kjer so znanstvene študije podprte s tematskimi zemljevidi. Obiskovalci lahko z naprednim poizvedovanjem na interaktivnem zemljevidu prikažejo izbrane podatke, kar je zelo uporabno pri pouku književnosti v šolah, načrtovanju strokovnih ekskurzij, izdelavi turističnih vodnikov in pri oblikovanju politik varovanja slovenske kulturne dediščine.

5 Sklep

S temeljnim raziskovalnim projektom *Prostor slovenske literarne kulture: literarna zgodovina in prostorska analiza z GIS*, ki ga predstavljamo v tem prispevku, poskušamo odgovoriti na vrsto vprašanj. Kako sta na slovenskem etničnem ozemlju od konca 18. do sredine 20. stoletja drug na drugega vplivala geografski in literarni prostor? Kako so na literarno življenje vplivale naravne lastnosti prostora, na primer relief, rečno omrežje, naravnogeografski tipi pokrajin in kako družbenogeografske lastnosti, kot so prometno omrežje, gostota poselitve, naselbinsko omrežje, državno-upravna ureditev, gospodarska in kulturna razvitost regij? Kako je literatura svoj življenjski prostor besedilno predstavljala in s tem vplivala na družbeno dožemanje prostora? Kako je v ta prostor posegala z mediji in institucijami? Kako so književniki s svojimi življenjskimi potmi in družbenimi omrežji povezovali različne kraje?

Na ta in podobna vprašanja lahko bolj zanesljivo odgovorimo, če so naše raziskave podkrepljene s statističnimi analizami in matematičnimi prostorskimi modeli. Čeprav je na prvi pogled struktura GIS-a prilagajena realistično-pozitivistični spoznavni teoriji in kvantitativni analitičnosti, značilni za družboslovne in naravoslovne znanosti, smo s projektom dokazali, da so lahko tudi uporabno orodje na področju humanistike, katere zanimanje je bolj usmerjeno v kvalitativno in zgodovinsko obravnavo pojavov. Z omenjenim projektom smo ujeli korak s tujimi raziskovalci na področju GIS-humanistike. S številnimi tematskimi zemljevidi, še posebej s spletnim interaktivnim zemljevidom literarne kulture na slovenskem etničnem ozemlju v izbranem zgodovinskem obdobju, smo nova znanstvena spoznanja utemeljili in jih predstavili širši javnosti.

6 Viri in literatura

- Bartholomew, J. G. 1910: *A Literary and Historical Map of Europe*. London.
- Bodenhamer, D. J. 2010: *The potential of spatial. The Spatial Humanities: GIS and the Future of Humanities Scholarship*. Bloomington.
- Cauvin, C., Schneider, C. 1989: *Cartographic transformations and the piezopleth maps method*. *The Cartographic Journal* 26-2. Leeds.
- Crang, M. 1998: *Cultural Geography*. London.
- Drobne, S. 2014: *Prekrivanje podatkovnih slojev. Medmrežje*: http://www.fgg.uni-lj.si/sdrobne/GIS_Pojm/PREKRIVANJE%20PODATKOVNIH%20SLOJEV.htm (7. 4. 2014).

- Fridl, J., Kladnik, D., Orožen Adamič, M., Perko, D. (ur.) 1998: Geografski atlas Slovenije: država v prostoru in času. Ljubljana.
- Hladnik, M., Fridl, J. 2012: Prostor v slovenski zgodovinski povesti in njegova geografska prezentacija. Slavistična revija 60-3. Ljubljana.
- Juvan, M. 2006: Literarna veda v rekonstrukciji: uvod v sodobni študij literature. Ljubljana.
- Juvan, M. 2013: Prostorski obrat, literarna veda in slovenska književnost: uvodni zaris. Primerjalna književnost 36-2. Ljubljana.
- Komac, B. 2009: Social memory and geographical memory of natural disasters. Acta geographica Slovenica 49-1. Ljubljana.
- Lüdtke, G., Mackensen, L. 1928–1938: Deutscher Kulturatlas. Berlin.
- Moretti, F. 2005: Graphs, Maps, Trees: Abstract Models for a Literary History. London.
- Nadler, J. 1912–1928: Literaturgeschichte der deutschen Stämme und Landschaften. Regensburg.
- Nagel, S. R. 1907: Deutscher Literaturatlas: Die geographische und politische Verteilung der deutschen Dichtung in ihrer Entwicklung nebst einem Anhang von Lebenskarten der bedeutendsten Dichter. Dunaj.
- Perenič, U. 2013: V prerezu slovenske empirične literarne znanosti. Slavistična revija 61-1. Ljubljana.
- Perenič, U. 2014: An overview of literary mapping projects on cities: literary spaces, literary maps and sociological (re)conceptualisations of space. Neohelicon 41-1. Houten.
- Piatti, B. 2008: Die Geographie der Literatur: Schauplätze, Handlungsräume, Raumphantasien. Göttingen.
- Schlosser, H. D. 1983: Dtv-Atlas zur deutschen Literatur. München.
- Sluga, G. 2003: Anamorfoze v tematski kartografiji. Magistrsko delo, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Soja, E. W. 1989: Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory. London.
- Terian, A. 2013: Constructing transnational identities: the spatial turn in contemporary literary historiography. Primerjalna književnost 36-2. Ljubljana.
- Urbanc, M. 2008a: Stories about real and imagined landscapes: the case of Slovenian Istria. Acta geographica Slovenica 48-2. Ljubljana.
- Urbanc, M. 2008b: Večdimenzionalnost pokrajine: primer slovenske Istre. Geografski vestnik 80-2. Ljubljana.
- Vranješ, M. 2002: Družbena produkcija prostora: k epistemologiji prostora v geografiji in humanistiki. Geografski vestnik 74-2. Ljubljana.